

Nr 30.*Bevillningsutskottets betänkande i anledning av väckta motioner om utredning rörande statsmonopol eller annan jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker.*

(2:a avd.)

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 106 av herr *Birger Andersson* m. fl. och II: 153 av herr *Gavelin* m. fl. har hemställts, »att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande möjligheten att vinna ökad folknykterhet och ekonomisk rationalisering genom införande av statsmonopol eller därmed ur nu angivna synpunkter jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för det i motionerna framställda yrkandet, får utskottet, i den mån redogörelse härför ej lämnas i det följande, hänvisa till motionen II: 153.

Tillverkningen av maltdrycker i skattepliktigt bryggeri är enligt gällande bestämmelser underkastad koncessionstvång. Sålunda stadgas i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker bl. a. följande. Utan Kungl. Maj:ts tillstånd må tillverkning av maltdrycker av andra eller tredje klassen icke bedrivas i annat bryggeri än sådant, i vilket dylik tillverkning enligt tillståndsbevis bedrivits efter ingången av oktober månad 1938 (7 §). Har någon erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att bedriva tillverkning av maltdrycker av andra och tredje klasserna i visst bryggeri eller har någon övertagit den rörelse, som i skattepliktigt bryggeri bedrivits av annan, skall han till kontrollstyrelsen göra anmälan om tillverkningens upptagande och dagen därför (driftsanmälan). Föreligger ej hinder för rörelsens utövande, meddelar kontrollstyrelsen bevis därom. Innan sådant bevis utfärdats, må rörelsen icke utövas, dock att den, som övertagit av annan bedriven rörelse, må, därest anmälan göres inom 14 dagar efter övertagandet, fortsätta rörelsen till dess kontrollstyrelsen meddelat beslut i anledning av anmälningen (8 § 1 mom.). Under den sista månaden av varje tillverkningsår skall tillverkare, som ämnar fortsätta rörelsen under det kommande tillverkningsåret, till kontrollstyrelsen göra anmälan därom (8 § 2 mom.). Tillverkning för försäljning av maltdryck av tredje klassen må äga rum allenast för utförsel ur riket samt för vetenskapligt, medicinskt, farmaceutiskt, tekniskt, industriellt eller annat likartat ändamål (11 §).

Bihang till riksdagens protokoll 1949. 7 saml. Nr 30.

I de ifrågavarande *motionerna* har framhållits bl. a., att någon större meningsskiljaktighet icke torde råda om fördelarna ur nykterhetssynpunkt av ett undanröjande av det enskilda profitintresset å rusdryckshandlingens område. Nackdelarna av privat företagsamhet hade också visat sig inom maltdryckshandlingen. 1934 års maltdryckskommittés förslag i fråga om företagsformer och försäljningsregler hade emellertid hittills icke föranlett någon åtgärd från statsmakternas sida. Den sänkning av alkoholhalten hos pilsnerdricka, som ägt rum under kriget och som alltjämt bestode, hade minskat de skador, som vore knutna till pilsnerdrickat. Fortfarande torde dock en icke ringa del av bryggeriernas försäljning vinna användning som självständig rusdryck, som surrogat för rusdrycker eller som kompletteringsdryck till spritdrycker. Detta måste ses mot bakgrunden av den kontrast som rådde mellan de relativt stränga restriktionerna och frånvaron av enskilt vinstintresse i sprithandeln, å ena sidan, och de relativt fria försäljningsformerna och det starka privatintresset inom maltdryckshandeln, å den andra. Detta starka privatintresse gjorde för övrigt också de lindriga försäljningsreglerna i pilsnerdricksförsäljningsförordningen i hög grad illusoriska. Missbrukarna torde därför i orter, där försäljningsställen funnes, ha obehindrad tillgång till varan. Även på den del av landsbygden, där försäljningsställen saknades, bleve varan relativt tillgänglig för missbrukarna genom de talrika överträdelsena av reglerna för rekvisitionsförsäljningen och olaga detaljhandel av handlande eller av nykterhetskaféinnehavare.

Tillverkarna hade också varit ivrigt verksamma för att inom de olika kommunerna skapa nya försäljningsställen, och i icke ringa omfattning hade de haft framgång i dessa bemödanden. Inrättande av försäljningsställen för pilsnerdricka i delar av landet, som tidigare saknat sådana, medförde uppenbarligen en nybildning av konsumtionsvanor, som eljest skulle ha uteblivit. De ur nykterhetssynpunkt vidtagna inskränkningarna hade därjämte haft ekonomiska återverkningar, vilka framstode såsom icke önskvärda. Rätten att tillverka maltdrycker hade ansetts böra grundas på koncession, och Kungl. Maj:t hade på goda skäl visat stor återhållsamhet i beviljandet av nya tillstånd. Bryggerierna hade ytterligare utmejslat den genom denna koncessionspolitik uppnådda monopolställningen genom att inbördes indela marknaden i relativt konkurrensfria områden. Ur nykterhetssynpunkt hade det visserligen funnits anledning att hälsa denna konkurrensbegränsning med tillfredsställelse. Den hade emellertid varit förknippad med den nackdelen, att den givit tillverkarna inom den skattepliktiga bryggeriindustrien ett icke sakligt befogat övertag i konkurrensen med övriga tillverkare av svagdricka och läskedrycker samt en maktställning gentemot vissa detaljhandlare, som icke kunde anses ändamålsenlig ur samhällets synpunkt. Monopolställningen hade vidare av allt att döma skapat en stegring av företagervinsten, som framstode såsom oförtjänt.

Inför uppgiften att avhjälpa föreliggande brister tedde det sig naturligt

att för tillverkningens vidkommande i första hand överväga den desintressering i statsbolagets form, som vunnit så vidsträckt användning inom rusdryckshanteringen. Majoriteten i 1934 års maltdryckskommitté avböjde visserligen på sin tid en sådan åtgärd. Grunderna för detta avböjande vore emellertid icke ens då helt övertygande, och erfarenheterna sedan dess hade givit spörsmålet ny aktualitet. Måhända kunde en utredning giva vid handen, att ett tillfredsställande resultat kunde nås genom en företagsform, som alltjämt lämnade något utrymme för enskild vinst. Huruvida detta vore möjligt kunde klarläggas först genom en sådan utredning.

I en till utskottet inkommen skrift har *Kopparbergs läns allmänna nykterhetsförbund* anslutit sig till det i förevarande motioner framställda yrkandet och därvid anfört bl. a. följande. Inom förbundet hade maltdrycksfrågan vid flera tillfällen diskuterats, varvid samstämmigt konstaterats att pilsnerdricka i många fall användes såsom rusdryck samt att riklig tillgång på pilsnerdricka bidroge till att försämra nykterhetstillståndet. Förbundet hade även tagit flera initiativ i syfte att eliminera de vådor en riklig pilsnerförtäring medförde men hade därvid alltid stött på motstånd från bryggerikretsar. År 1945 hade sålunda förbundet gjort en framställning till länsstyrelsen i Falun om utfärdande av särskilda föreskrifter för pilsnerförsäljningen från bryggeriernas avhämtningsställen (ölschapparna). Det hade nämligen vid verkställd undersökning konstaterats, att löst folk ofta samlades vid dessa försäljningsställen, köpte och konsumerade pilsnerdricka samt ställde till otrevnad och bekymmer för befolkningen i trakten. Bryggeriägarna hade energiskt motsatt sig dylika ordningsföreskrifter, och förbundets framställning hade ännu icke lett till resultat.

En lång tids erfarenhet hade visat, att bryggeriägarna icke vore tillräckligt intresserade för att medverka till genomförandet av de restriktiva åtgärder, som vore nödvändiga för att hindra att pilsnerdricka komme till användning i berusningssyfte. Förbundet, som representerade 25 000 vuxna kvinnor och män i nykterhetsorganisationer och frikyrkosamfund i Dalarna, hade därför kommit till den bestämda övertygelsen, att man icke kunde komma tillrätta med de ur nykterhetssynpunkt beklagliga följderna av den nuvarande pilsnerdricksförordningen med mindre än att själva företagsformen omlades.

Vidare har *Sveriges storloges av IOGT verkställande råd* i en till utskottet inkommen skrift förklarat sig helt biträda det i motionerna framförda yrkandet och därvid framhållit bl. a. följande. Vid upprepade tillfällen under de två senaste årtiondena hade Sveriges storloge vid sina årsmöten enhälligt uttalat sig för att det enskilda profitintresset måtte undanröjas även beträffande maltdryckshanteringen, i likhet med vad sedan länge varit fallet med parthandel och utminuterung av rusdrycker. Vad i motio-

nerna anfördes om skillnaden mellan systembolagens och bryggeriernas taktik, då det gällde strävandena att åstadkomma nya försäljningsställen, vore särskilt förtjänt av uppmärksamhet. I jämförelse med antalet försäljningsställen för rusdrycker vore antalet avhämtnings- och utskänkningsställen för pilsnerdricka synnerligen stort. Trots detta bedrevs från bryggerihanteringens sida just nu ett omfattande och målmedvetet arbete på att öka försäljningsställes antal. Som en direkt följd av det privata intresse, som vore knutet till denna hantering, påginge sålunda en medveten strävan att öka användningen av pilsnern i de svenska hushållen.

Att det icke vore riskfritt att låta smaken för och vanan vid att dricka öl breda ut sig, visade erfarenheterna såväl från utlandet som från vårt eget land. Verkställande rådet ville särskilt erinra om den utredning angående nykterhetstillståndet under krigsåren, som utförts inom finansdepartementet. I denna utredning hade ingått en undersökning bland intagna alkoholister på Venngarn, Svartsjö och Åsbrohemmet år 1943 för att få uttrönt vilka berusningsmedel som av dem huvudsakligen använts. Denna utvisade bland annat, att pilsnern enbart använts i mer än dubbelt så många fall som spritdrycker enbart och att pilsnern medverkat som berusningsmedel i 87,5 % av samtliga här ifrågavarande alkoholistfall. Pilsnerns roll som berusningsmedel eller som bidrag till uppkomsten av kronisk alkoholism hade emellertid olika omfattning på olika orter i vårt land. Det hade sålunda visat sig, att, där det funnes möjlighet att praktiskt taget var som helst erhålla pilsnerdricka till avhämtning eller till förtäring på kaféer, den spelade en väsentligt större roll, än där man strängt begränsat utminuterings- resp. utskänkningsställena. Med kännedom om berörda förhållande måste det anses orimligt, att privata företag på det sätt, som nu skedde och som tidigare skett, kunde tillåtas systematiskt omforma sedvänjorna hos vårt folk i en uppenbart skadlig riktning. Härtill komme att vad som vunnits genom den desintresserade driften på rusdrycksförsäljningens område, äventyrades i icke ringa utsträckning genom de strävanden, som ytterst bottnade i privatekonomiskt profitintresse hos bryggeriindustrien. Full effekt kunde endast nås, om även ölet bleve föremål för desintresserad drift.

Utskottet. I de ifrågavarande motionerna har yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande möjligheten att vinna ökad folknkykterhet och ekonomisk rationalisering genom införande av statsmonopol eller därmed jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker.

Enligt vad utskottet inhämtat har det förevarande spörsmålet under de senare åren berörts i flera till finansdepartementet inkomna framställningar. I en den 14 augusti 1946 dagtecknad skrift har sålunda Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet — med förmälan att vid förbundets kongress i maj samma år uppdragits åt förbundets styrelse att hos Kungl. Maj:t

anhålla om en utredning i syfte att i statens ägo överföra samtliga bryggerier och mineralvattenfabriker i landet — hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga härför erforderliga åtgärder. Sveriges nykterhetsvänners landsförbund har i en den 3 juli 1947 dagtecknad till statsrådet och chefen för finansdepartementet ställd skrift anhållit om skyndsamt utredning rörande möjligheten att vinna ökad folknykterhet genom införande av statsmonopol eller därmed ur nykterhetssynpunkt jämbördig företagsform för tillverkningen av skattepliktiga maltdrycker. I en den 29 februari 1948 dagtecknad skrift har Nykterhetsfolkets sextonde landsmöte — under uttalande av sin anslutning till vad i skriften från Sveriges nykterhetsvänners landsförbund anförts — instämt i den av landsförbundet gjorda hemställan. Samtliga framställningar ha av chefen för finansdepartementet överlämnats till den nu arbetande nykterhetskommittén, vilken har till uppgift att verkställa utredning rörande nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning.

Till nykterhetskommittén har vidare inkommit en den 25 augusti 1948 dagtecknad skrift från Svenska bryggareföreningen, innefattande bemötande av vissa i den ovannämnda skriften från Sveriges nykterhetsvänners landsförbund eller eljest från nykterhetshåll gjorda uttalanden.

De ifrågavarande motionerna gälla enligt utskottets mening ett spörsmål av stor vikt. Emellertid ha såsom framgår av vad ovan nämnts i framställningar till Kungl. Maj:t påkallats åtgärder i samma syfte som med motionerna avses, och dessa framställningar ha av Kungl. Maj:t överlämnats till nykterhetskommittén. Då det förevarande spörsmålet således redan är föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet, finner utskottet ej skäl att förorda skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning i ämnet. Med hänsyn härtill avstyrker utskottet de nu föreliggande motionerna.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att de likalydande motionerna I: 106 av herr Birger Andersson m. fl. och II: 153 av herr Gavelin m. fl. om utredning rörande statsmonopol eller annan jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 26 april 1949.

På bevillningsutskottets vägnar:

ADOLV OLSSON.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Elon Andersson, Wahlmark, Ekman, Velander, Heüman, Franzon, Falk, Wehtje, Rosander och Niklasson; samt

från andra kammaren: herrar Olsson i Gävle, Björklund, Sandberg, Jonsson i Skedsbygd, Orgård, Sundström, Hagberg i Malmö, Nilsson i Kristinehamn, Persson i Svensköp och Sjölin.

Reservation

av herr *Sandberg*, som med hänvisning till vad i de ifrågavarande motionerna samt av Sveriges nykterhetsvänners landsförbund och Nykterhetsfolkets sextonde landsmöte anförts yrkat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande möjligheten att vinna ökad folknykterhet genom införande av statsmonopol eller därmed ur nykterhetssynpunkt jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker.
